

Zbyszko Melosik

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Piłka nożna, Maradona i tożsamość narodowa w Argentynie

Football, Maradona and national identity in Argentina

ABSTRACT: The paper is aimed at reconstructing selected relations between football and national identity in Argentina. Hence, the following specific problems are analyzed: the significance of football in defining the role of Argentina in global world football and social construction of Argentine masculinity; contrasting Argentine and British styles of play (in the context of local Argentine culture); the figure of Diego Maradona as an exemplification of „ideal” football identity. These problems are analyzed in various, typical for Argentina, social and cultural contexts.

KEYWORDS: Football, national identity in Argentine, social construction of masculinity, Argentine style of play, Diego Maradona.

STRESZCZENIE: Autor dokonuje rekonstrukcji wybranych relacji między piłką nożną a tożsamością narodową w Argentynie. W związku z tym podjęto analizę następujących problemów szczegółowych: meaning piłki nożnej w definiowaniu roli Argentyny w globalnym świecie; piłka nożna i społeczne konstrukcje argentyńskiej męskości; argentyńska i brytyjska piłka nożna jako kontrastowe style gry (w kontekście cech lokalnej kultury argentyńskiej); postać Diego Maradony jako egzemplifikacji „idealnej” tożsamości piłkarskiej. Problemy te są podejmowane w różnorodnych, typowych dla Argentyny, kontekstach społeczno-kulturowych.

SŁOWA KLUCZOWE: Piłka nożna, tożsamość narodowa w Argentynie, społeczne konstrukcje męskości, argentyński styl gry, Diego Maradona.

Argentyna jest – obok Brazylii – krajem, w którym znaczenie piłki nożnej wykracza daleko poza sport „sam w sobie” (por. Melosik 2016). Podobnie

jak w Brazylii sport ten jest tutaj integralną częścią tożsamości narodowej, mającej bardzo ważny wpływ na to, w jaki sposób Argentyńczycy postrzegają samych siebie oraz – przynajmniej w pewnej mierze – jak są postrzegani w globalnym świecie. Zdaniem Eduardo P. Archettiego w dziejach Argentyny polo i piłka nożna, jak również tango, stanowiły podstawę tworzenia „luster” argentyńskości – sposobów poprzez które Argentyńczycy wyobrażali sobie swoje społeczeństwo i swój naród (Archetti 1999, s. 19). W Argentynie, podobnie, jak w Brazylii „historia narodu jest reinterpretowana i datowana przez serię sukcesów podczas mistrzostw świata” (Radcliffe, Westwood 1996, s. 97).

Podkreśla się w tym kontekście, że Argentyńczycy są dumni z tego, iż ich kraj jest źródłem wspaniałej wołowiny, wspaniałych artystów, w tym tancerzy tanga i piłkarzy – są to także najbardziej spektakularne „produkty” eksportowane do innych krajów świata (Archetti 1999, s. 15). I zapewne, największymi symbolami Argentyny w świecie są tango, Diego Maradona i wołowina – nawet jeśli to zestawienie wygląda nieco groteskowo.

Trzeba dodać, że w trzeciej dekadzie XX wieku politycy i dziennikarze „postrzegali zwycięstwa piłkarskich drużyn Argentyny (narodowej i klubowych) nad drużynami europejskimi i latynoskimi jako odzwierciedlenie przeznaczenia Argentyny do pełnienia przez nią roli regionalnego i światowego mocarstwa” (por. Richey 2007, s. 4). Eksponowano nawet ideę „argentyńskiej rasy” jako nadrzędnej wobec europejskiej, z uwagi na to, że występowało w niej „zmieszanie krwi” (tubyłcy, metysi i mulaci) (Richey 2007, s. 4–5).

Nie ulega wątpliwości, że wysoka pozycja i prestiż argentyńskiej piłki nożnej w globalnym świecie jest swoistą „enklawą”, bowiem Argentyna nie stała się ani mocarstwem ekonomicznym, ani politycznym. W praktyce jest ona postrzegana jedynie jako ważne źródło żywności (a konkretnie wspomnianej wołowiny). „Mitologia argentyńskiej piłki nożnej, syntezy sukcesów i bohaterów, oryginalnego stylu i perfekcyjnej gry [...] nie ma żadnego realnego układu odniesienia” (w innych sferach życia) (Alabarces, Rodriguez 2000, s. 128). Argentyna pozostaje krajem Trzeciego Świata.

Trzeba dodać, że piłka nożna wpisuje się też w inny kluczowy kontekst argentyńskiej tożsamości narodowej. Oto jest ona – aby raz jeszcze przywołać poglądy Eduardo P. Archettiego – kluczem do zrozumienia argentyńskiej formy męskości (Goksøyr 2010, s. 281). Badacz ten utrzymuje – jak ujmują to Radcliffe i Westwood – że w Argentynie sport ten jest „uprzywilejowaną narracją narodu”, przy czym „głównym narratorem jest męskość, a piłka nożna jest romansem budowanym wokół wyidealizowanej męskości” (Radcliffe, Westwood 1996, s. 97). Z kolei Arkenbout pisze: „Naród argentyński zrekonstruował źródłową brytyjską tradycję piłkarską w sposób swobodny i kreatywny

w symboliczną konstrukcję nowej męskiej kultury narodowej [...] Doprowadziło to do sytuacji, w której duma narodowa, wartości narodowe i poczucie narodowej tożsamości wynikały z identyfikowania się ludzi z »piłkarskim zespołem jako narodem« (Arkenbout 2016, s. 5). W Argentynie piłka nożna jest postrzegana jako „potężna ekspresja narodowych zdolności i potencjałów – realizowanych poprzez męskość”; a „narodowy styl gry” jest uznawany za „bardzo istotny mechanizm, poprzez który ustanawiana jest kulturowa władza mężczyzn” (Archetti 1999, s. 15).

Logicznie, piłka nożna stanowi płaszczyznę definiowania w społeczeństwie argentyńskim relacji między obu płciami: jawi się jako sfera heteroseksualnej dominacji mężczyzn nad kobietami (Archetti 1997, s. 211), przy czym znakomity piłkarz jest niekiedy wręcz utożsamiany ze znakomitym tancerzem tanga – „krok mężczyzny w tango jest jak drybling” (Archetti 1999, s. 113). Styl piłki nożnej preferowany w Argentynie jako afirmacja męskości (poprzez perfekcyjne panowanie nad piłką) jest więc kompatybilny z rolą jaką mężczyzna odgrywa podczas tańczenia tanga. W tańcu tym męskość jest utożsamiana zarówno z pełną kontrolą nad sytuacją, jak i pełną samokontrolą; tak piszą o tym C. T. Parrish, J. Nauright: „Tańczenie tanga stanowi nośnik afirmacji męskości w Argentynie w kontekście [...] kierowania ruchami ciała partnerki przy zachowaniu poczucia kontroli nad własnym ciałem” (Parrish, Nauright 2013, s. 10).

W Argentynie piłka nożna – zarówno w formie aktywnego uczestnictwa w grze, jak i aktywnego kibicowania – służy więc odtwarzaniu i pogłębianiu dominującej wersji męskości, której istotą jest wspomniany heteroseksualizm, a także paternalizm, dominacja, autorytaryzm i agresja. Warto zwrócić uwagę także na fakt, iż kibice piłkarscy, szczególnie z niższych klas społecznych, potwierdzają swoją męskość w werbalnych sposobach wyrażania wsparcia dla swojej drużyny, odwołując się do – uprzedmiotawiających kobiety – metafor seksualnych, a także poprzez muzykę rockową, picie alkoholu i używanie marihuany (Parrish, Nauright 2013, s. 4). Eksponują oni także w swojej kulturze inny komponent tożsamości macho: jest on zawsze poza kontrolą i może w każdej chwili użyć przemocy (Parrish, Nauright 2013, s. 6; por. Melosik 2006). Kibicowanie ma charakter bardzo agresywny i ekspresywny, bowiem pasywność jest utożsamiana z kobiecością i podrzędną rolą (Parrish, Nauright 2013, s. 7). Równocześnie, w stosunku do piłkarzy i kibiców drużyny przeciwnej stosuje się epitety, które sugerują ich homoseksualizm, feminizację i płciowe podporządkowanie; używa się w stosunku do nich seksualnych zwrotów typu: dziwki (lub homoseksualne dziwki), skurwysyny, tchórze itd. Celem jest tutaj podkreślanie własnej męskości.

Istotą argentyńskiego stylu gry w piłkę nożną jest orientacja na dryblowanie. W 1928 roku Ricardo Lorenzo Rodríguez, piszący pod pseudonimem Borocotó rozwinął teorię „kreolskiego dryblowania”, która dla badaczy argentyńskiej piłki nożnej jest do dzisiaj ważnym układem odniesienia. Styl ten oparty jest na improwizacji, wyobraźni i spontaniczności – a kompetencje w tym zakresie rozwijane są na *potrero*, na małym nierównym kawałku ziemi, na którym znajduje się wielu graczy. Jedyną możliwością, aby nadal pozostać przy piłce w tej przestrzeni było przedryblowanie kolejnych zawodników (Parrish, Nauright 2013, s. 8).

Eduardo P. Archetti pisze o argentyńskiej piłce nożnej: „Jeśli jesteś w posiadaniu piłki musisz utrzymać ją jak najdłużej, musisz ukryć ją, musisz pieścić ją, musisz chronić ją” (Archetti 1996, s. 41). Stąd rodzi się kult dryblowania. Paradoksalnie przy tym, jak zwracają na to uwagę Parrish i Nauright, w Argentynie, obok orientacji na agresję, występuje w piłce nożnej pochwała intuicyjności i „twórczości”, które – podobnie, jak i delikatne dryblowanie – są w pewnej sprzeczności z tradycyjnym, zorientowanym na stosowanie bezwzględnej siły mężczyzną (Parrish, Nauright 2013, s. 9–10). Dla Argentyńczyków i Brazylijczyków ich styl związany jest z posiadaniem „kreatywnej i utalentowanej” cielesności, przeciwstawnej stylowi europejskiemu identyfikowanemu z ciałem zredukowanym do siły (Guedes 2014, s. 153). Jak pisze Pablo Alabarces: „Ciało nie oznacza po prostu »siły«: głównie staje się »talentem«, to tutaj rozgrywa się twórczość” (Guedes 2014, s. 153).

Uważa się przy tym, że „pełne niespodzianek dryblowanie” tworzy „najlepszą przestrzeń dla zaprezentowania talentu, inwencji i improwizacji [...] [wychodzące daleko – dopisek ZM] poza zwykłą dyscyplinę i założenia taktyczne” (Guedes 2014, s. 153). W argentyńskich rozważaniach na temat dominującego w tym kraju stylu gry pojawia się metafora talentu do „dotykania piłki”, który symbolizuje znaczenie improwizacji i indywidualizmu. Te z kolei związane są z „pójściem z piłką do przodu”. Archetti pisze następująco: „Najbardziej typowym komponentem argentyńskiego stylu w piłce nożnej jest dotyk piłki [...] Dryblowanie jest z istoty swojej indywidualistyczne i nie może być zaprogramowane; stanowi opozycję wobec industrialnej, mechanicznej kolektywnej gry” (Archetti 1996, s. 153).

Przywoływany już apologeta argentyńskiej piłki nożnej Borocotó pisał, iż w przeciwieństwie do „zimnego” futbolu brytyjskiego argentyński jest zorientowany na twórcze improwizacje, której symbolem jest właśnie dryblowanie, uosabiające świeżość, spontaniczność i wolność. Z kolei, według Chanteclera, dryblowanie uosabia sztukę i „czystą wyobraźnię” – w opozycji do brytyjskiej matematyczności (Archetti 1996, s. 42).

Nic więc dziwnego, że w Argentynie eksponuje się dychotomiczny podział stylów gry: argentyński/brytyjski. Piłka nożna wprowadzona została do Argentyny przez Brytyjczyków na przełomie XIX i XX wieku. Początkowo argentyńskie drużyny powielaly styl gry prezentowany przez drużyny angielskie. Z dekady na dekadę styl ten jednak zanikał, był wypierany przez latynoski. Ten drugi, jak napisano w roku 1928 w argentyńskim czasopiśmie „El Gráfico” był mniej „flegmatyczny” i bardziej „niespokojny”: „Latynosi szybko zaczęli modyfikować sposób gry [...] jest on mniej [niż brytyjski – dopisek ZM] monochromatyczny, mniej zdyscyplinowany i metodyczny, ponieważ nie poświęca on indywidualizmu na rzecz wartości zespołowych [...] Brytyjska piłka nożna jest rzeczywiście bardzo skuteczna i ma regularną [...] moc maszyny, jednak jest monotonna, ponieważ zawsze jest taka sama. Piłka nożna River Plate przeciwnie [...] wykorzystuje dryblowanie i pełen zaangażowania osobisty wysiłek [...] i z tego właśnie powodu jest bardziej żywiołowa i atrakcyjna” (Archetti 1999, s. 59).

Również w następnych dekadach w argentyńskich dyskusjach na temat piłki nożnej eksponowano przeciwstawność latynoskiego i brytyjskiego stylu gry – ten pierwszy, odwoływał się do idei kreolskości (jednostkowy talent, instynkt i spontaniczność); ten drugi – do siły fizycznej i ciężkiej pracy (Duce, Crolley 2001, s. 98). W latach 40. XX w. w czasopiśmie „El Gráfico” ponownie dominowała idea brytyjskiej maszyny i argentyńskiej sztuki w piłce nożnej. Ta druga postrzegana była w kontekście „artystycznej muzycznej interpretacji: Argentyńczycy grają w piłkę nożną z dotykem i wirtuozerią z jaką artysta gra na pianinie czy na skrzypcach. Z tego powodu wspaniałe zespoły piłkarskie jest jak orkiestra składająca się z wielkich jednostek” (Archetti 1999, s. 60). Jak pisze Archetti: „W trakcie meczu przeciwko »brytyjskiej maszynie« [...] kreolska odpowiedź polega na »dryblowaniu«, na stylu typu *gambetta*. Ma ono charakter zdecydowanie indywidualistyczny i nie może być zaprogramowany. Stanowi przeciwieństwo industrialnej, kolektywnej gry maszyny” (Archetti 2001, s. 152).

„Słowo *gambetta* jest rzadko używane w świecie futbolu europejskiego czy azjatyckiego, jednakże w [...] Argentynie stanowi ono wręcz formę definiowania stylu życia”. Jeden z brazylijskich piłkarzy, grający wraz z Maradoną stwierdził: „jest to jeszcze jedna forma tanga, której istotą jest przyjemność wykorzystania nieoczekiwanych zwodów, z rotacjami i obrotami. Istnieją dwa nieodłączne elementy *gambetta*. Pierwszy z nich to talent, który pozwala na całkowicie dowolne używanie stopy (w kontakcie z piłką) [...] Drugi to działanie metodą podstępu, oszukania obrońcy drużyny przeciwnej, który jest przekonany, iż zrobię coś innego, niż zamierzam zrobić. Umiłowanie

podstępu stanowi bez wątpienia część natury Argentyńczyków, jako że uwielbiają oni być bezczelnymi. Gdy połączy się te dwa elementy uzyskuje się najbardziej spektakularny moment gry w argentyńskiej piłce nożnej, to znaczy *gambette*” (Faisel 2010).

Raz jeszcze przywołać można tutaj pojęcie kreolskości, które było identyfikowane z graczami pochodzenia hiszpańskiego i włoskiego. Cechowało je emocjonalne pobudzenie, indywidualizm, zwinność i talent. Z kolei gracze pochodzenia brytyjskiego uznawani byli za reprezentantów futbolu zdyscyplinowanego, metodycznego, kolektywnego, siłowego, *stricte* fizycznego. Styl brytyjski cechowała powtarzalność typu „maszyna”. „Metafora »maszyna« w opozycji do kreatywności jednostki jest – w odniesieniu do piłki nożnej – nieustannie obecna w argentyńskiej wyobraźni” (Archetti 2014, s. 120). Naturalna reakcja kreolska na „powtarzalne działania maszyny to dryblowanie” (Archetti 2014, s. 120). „W kontraście do wartości technokracji, wyrażanych przez nadawanie wagi »pracy«, »maszynie«, »nauce«, »kolektywnej grze«, dominująca narracja proponowała [w Argentynie – dopisek ZM] [...] »sztukę«, »intuicję« i »indywidualizm«” (Archetti 2014, s. 120).

Z kolei socjolog Roberto di Giano twierdzi, że podporządkowanie się argentyńskiej piłki nożnej europejskim standardom wymazałoby dziedzictwo kulturowe tego kraju. Przeciwstawia on „naturalny” styl gry Argentyńczyków, oparty na spontaniczności, indywidualizmie, radości i przebiegłości stylowi europejskiemu, który jest – jego zdaniem – sztywny, nudny i zbyt zorganizowany” (Pardiso 2009, s. 72).

Narodowym symbolem opisywanej argentyńskiej tożsamości narodowej jest Maradona. Wpisuje się ona w – tradycyjny dla historii Argentyny – obraz *trickstera*, który jest „zarówno oszustem, jak i osobą poza systemem”. Osoba taka „nie szanuje zasad, które dla niego stworzono i rozbija je” – „reprezentuje cały szereg odmiennych możliwości” (Addington 2015, s. 13).

Zdaniem argentyńskich „ideologów” piłki nożnej romantyzujących Maradonę reprezentuje on nie tylko absolutny stan „perfekcji i wolności” ale wręcz alternatywną moralność. Zawarł on ze społeczeństwem argentyńskim „emocjonalny kontrakt”, na podstawie którego otrzymał „nieograniczoną łaskawość i uwielbienie, dopóki jego gra przynosiła narodowi radość” (por. Addington 2015, s. 14). Kibice-radykałowie postrzegali przy tym Maradonę jako „świeże powietrze w posłusznym, korporacyjnym świecie futbolu” (Addington 2015, s. 26).

Twierdzi się także, odwołując się do mistrzostw świata w Meksyku w 1986 roku – „dwa gole zdobyte przez Maradonę w ćwierćfinałowym meczu z Anglią mogą stanowić uosobienie kreolskiej piłki nożnej” (przeszły one

zresztą do historii tego sportu). Pierwsza bramka, zdobyta ręką „wbrew naruszeniu reguł gry, które nie zostało dostrzeżone przez sędziów, była uznana przez miliony kibiców argentyńskich z klasy robotniczej jako konieczne oszustwo lub forma przebiegłości, która jest akceptowaną i wręcz podziwianą cechą romantycznej wersji Argentyńskiego *gaucho*” (Sibaja, Parrish 2014, s. 665). W kulturze argentyńskiej dopuszcza się na nieuczciwe zachowania, aby wygrać z przeciwnikiem. Maradona przyznając się później do tego, iż gola zdobył ręką odwoływał się przy opisie tej sytuacji do ingerencji „ręki Boga”¹.

Dla Argentyny zwycięski mecz z Anglią w roku 1986 był uważany za rewanż za Falklandy/Malwiny (przegrana przez Argentynę z Wielką Brytanią wojnę w roku 1982 o te leżące na południowym Atlantyku wyspy). „W tym meczu Diego stał się intrygantem i geniuszem w pięć minut. W 51 minucie zdobył gola ręką – słynna Ręka Boga. W 54 minucie, potrzebował tylko 14 sekund, aby pokonać z piłką odległość 60 metrów mijając zwodami połowę drużyny angielskiej i zdobywając bramkę, ogłoszoną przez FIFA »bramką stulecia«” (Moore 2014). „Niekiedy odczuwam – napisał Maradona w swojej autobiografii – że ta bramka zdobyta ręką dała mi więcej radości. To było, jak wykradzenie Anglii jej portfela z pieniędzmi” (Moore 2014). Taka wypowiedź wpisuje się w typowe dla Argentyńczyków przekonanie, że „gra faulem jest nieporównywalnie bardziej satysfakcjonująca niż gra *fair*” (Moore 2014). Maradona stwierdził również: „I czuję [...], że to zwycięstwo dotyczy czegoś więcej niż meczu piłki nożnej. My pokonaliśmy ten kraj. To był nasz wkład [...] Emocjonalnie ja obwiniałem każdego gracza angielskiego – z drużyny przeciwnej – za to, co się zdarzyło [przegrana wojna – dopisek ZM]. A moje gole, obydwa, miały szczególne znaczenie” (Moore 2014).

Słowa Maradony o strzelonej Anglikom bramce „trochę głową Maradony i trochę ręką Boga” zachwyciły Argentyńczyków, uznali oni je za „perfekcyjną odpowiedź” w kontekście problemów imperialnego kolonializmu i wojny z 1982 roku. Ta bramka stanowiła dla nich zarówno formę sprawiedliwego odwetu za wojenne upokorzenie (i bezprawne, zdaniem Argentyńczyków, działania Anglików), jak i potwierdzała ich przekonanie, że ostatecznie to ich naród jest „faworyzowany przez Boga” (McDermid 2010, s. 89).

W tym miejscu można, definiując cechy Maradony – jako nieodwołalnego argentyńskiego idola, przywołać postać *pibe* – dzieciaka/chłopaka, który jest jednym z kluczy do zrozumienia sposobów rozumienia przez Argentyń-

¹ Por. film, na którym pokazana jest ta bramka: <https://www.youtube.com/watch?v=-ccNkksrfls>

czyków talentu piłkarskiego. „Absolutna wolność chłopaka na *stricte* męskim, wyłącznie chłopięcym *potrero* jest źródłem nie tylko całkowicie pozbawionej ograniczeń osobistej kreatywności, ale także nieuregulowanego zachowania. Jako biedny mieszkaniec slumsów odzwierciedla, zgodnie zresztą z oczekiwaniami, chaos swojego otoczenia” (Addington 2015, s. 13). Maradona uosabia przedstawione wyżej podejście w sposób absolutny. Dla umieszczenia drugiej bramki Maradony w meczu z Anglią (i całej postaci Maradony) w kontekście argentyńskiej kultury piłki nożnej można ponownie wykorzystać słowa Archettiego: „W tym momencie Maradona był nie tylko kreatywnym kreolskim piłkarzem, pokonującym defensywę Anglików, ale także był młodym chłopcem, dzieciakiem. W argentyńskim mitycznym pojmowaniu gry w piłkę, dzieciak, bez jakiegokolwiek treningu, wykazuje wspaniałą inwencję w zakresie kreolskiego stylu gry na małym niekiedy bardzo nieregularnym kawałku ziemi (*potrero*), czy to w mieście, czy rejonie wiejskim [...] Ten wizerunek [...] odwołuje się do ważnej roli świeżości, spontaniczności i wolności, które urzeczywistniane są podczas gry. Te wartości są powszechnie wiązane z dzieciństwem [...] Autentyczny argentyński piłkarz nigdy nie przestanie być dzieckiem [...] Można stwierdzić, że wyobraźniowy świat futbolu odzwierciedla władzę wolności i kreatywności w obliczu dyscypliny, porządku i hierarchii” (Archett 2001, s. 156). Najlepsi argentyńscy gracze pochodzą właśnie z *potrero*, postrzegane jako przestrzeń wolności. „W konsekwencji, wspaniali gracze są uważani za nieskażony wytwór tej wolności, która pozwala im na bycie kreatywnym i zdolnym do improwizacji bez ograniczeń i zasad narzucanych przez ekspertów i pedagogów” (Archett 2001, s. 156). „Wizerunek typowego dzieciaka jest oparty na wspaniałym talencie, przebiegłości, indywidualnej kreatywności, poczuciu artyzmu, wrażliwości i improwizacji [...] Oczekuje się od niego znacznego nieuporządkowania [w działaniu – dopisek ZM] [...] Chaotyczne zachowanie jest tutaj normą”. Ponadto, u dzieciaków występuje „wydawanie arbitralnych opinii i gwałtowane zachowania”, a także „irracjonalny heroizm”. Przekraczają prawo i zasady społeczne. W przypadku graczy, posiadają oni przy tym „szczególny talent do wykonania nieoczekiwanego zagrania w krytycznych momentach meczu, które zapewnia zwycięstwo zespołowi” (Archett 2001, s. 159). „Dzieciak jest, ze swojej własnej definicji nieprzewidywalnym graczem, który potrafi znaleźć nieprzewidywalne rozwiązanie” (Archett 2001, s. 156). Jednocześnie przy tym: „Wbrew politycznej ideologii narodu-państwa, w której takie rytuały, jak obowiązkowe szkolnictwo, obowiązkowa służba wojskowa, małżeństwo i utworzenie rodziny stanowią środek do wytwarzania »uporządkowanej« tożsamości, piłka nożna wydaje się być królestwem wolności i ukrytego bałaganu. *Potrero* jest bezpośrednio związane z dzikością,

a dzieciak nigdy nie przekształci się w dojrzałego mężczyznę” (Archetti 1998, s. 204). W nawiązaniu do ideologii *pibe* w następujący sposób skomentował drugą bramkę Maradony z Anglią Brian Glanville: to był gol „tak niezwykły, niemal romantyczny, który mógłby być zdobyty przez chłopca na boisku szkolnym [...] On zupełnie nie pasował do naszej w oczywisty sposób racjonalnej i zrjonalizowanej epoki, jaką jest współczesność, kiedy drybler wydaje się być tak wymarły, jak pterodaktyl” (Archetti 2001, s. 155).

Dla teoretyków argentyńskiej piłki nożnej nie ulega wątpliwości, że „Maradona jest najlepszym dzieciakiem, jakiego kiedykolwiek wytworzyła Argentyna” (Archetti 2001, s. 156). „Magia Maradona” wynika z faktu, iż „wytwarza on niewytłumaczalne rezultaty i iluzje – paraliżując graczy drużyny przeciwnej i oczarowując widownię” (Archetti 2001, s. 156). Paradoks polega na tym, że Maradona nawet u szczytu swojej kariery, jako dorosły mężczyzna był nadal określany mianem dzieciaka. „Ważną cechą dla najlepszych argentyńskich graczy jest zachowanie przez możliwie najdłuższy okres czasu, ten czysty chłopięcy styl gry. Bycie i pozostanie dzieciakiem tworzy ważny kontekst wizerunkowy, bowiem w futbolu (argentyńskim), najbardziej kreatywny okres jest w przypadku części graczy związany z niedojrzałością” (Archetti 1998, s. 201). Maradonę cechowały „nagle przyspieszenia i teatralna przesada”, a jednocześnie nieustanna walka z potężnymi obrońcami (przy tendencji do tycia) (Archetti 1998, s. 201). Jeden z respondentów Archettiego stwierdził o Maradonie: „Jego [...] zdolność do tworzenia nowych zwodów jest czymś, czego nie można nauczyć się od trenerów. Przeciwnie, twierdzą, że jego kreatywność stanowi wyjątkowość nad dyscypliną i trenowaniem” (Archetti 1998, s. 206).

Warto w tym miejscu przedstawić kolejne podobnie wartościujące opinie dotyczące związku Maradony z tożsamością argentyńską. Oto Archetti pisze, że bez żadnych wątpliwości „Maradona stanowi historyczną syntezę konstruowania przez Argentynę narodowego stylu gry opartego na cechach gry *pibes*”, do którego dorośli nie mają dostępu. W stylu tym dominują „wolność kreatywności i nieodpowiedzialność w zakresie tworzenia (na boisku) nieoczekiwanych sytuacji” (Archetti 2001, s. 123). „Maradona, podobnie jak Garrincha w futbolu ulicznym, uczył się gry w piłkę nożną na *potrero* – otwartej przestrzeni i nikt nie pokazywał mu, jak dryblować. W tym społecznym i moralnym kontekście postrzegają się Maradonę jako najbardziej archetypowego zawodnika. Jego chaotyczny styl życia jest postrzegany jako konsekwencja warunków typowych dla dzieciaków, od których wręcz oczekuje się nieuporządkowania. Dzieciak jest kreatywny, nigdy nie ma wyrzutów sumienia, jest autodestrukcyjny, stanowi kiepski autorytet moralny. [...] Tym niemniej jednak [...] ostatecznym kryterium jest kreatywne wykorzystanie przez [graczy – do-

pisiek ZM] swoich ciał. W sposób oczywisty, ogromna radość dana [kibicom – dopisek ZM] przez dzieciaki jest ważniejsza niż jakakolwiek spójna ocena moralna. Podziwiająca widownia posiada pewien rodzaj emocjonalnego kontraktu zachwytu ze swoimi bohaterami, który przekracza burżuazyjną moralność i logikę porządku oraz hierarchii narodu-państwa. Tak więc w sytuacji, kiedy najwyżej oceniania jest wolność kreatywności, wówczas piłka nożna może być źródłem transgresji” (Archetti 2001, s. 123–124).

Komentując rolę Maradony w historii narodu argentyńskiego wielu Argentyńczyków mówi o heroicznym historycznym „trójkącie”, który tworzą trzy osoby: generał San Martin (legendarny bohater narodowy, przywódca powstania przeciwko hiszpańskim kolonialistom), Carlos Gardel (mityczny, tragicznie zmarły w roku 1933 tancerz tango) oraz Diego Maradona (urodzony w roku 1960) (Archetti 2001, s. 151). Jego fenomen pojawił się w okresie, kiedy – jak ujmuje to metaforycznie Archetti – „spontaniczne talenty graczy były kwestionowane przez wiarę w grę zespołową i tyranię takiego stylu gry, który był zaprojektowany przez trenerów i menedżerów [...] Odrzucono decydującą rolę pojedynczych piłkarzy. W tym kontekście, Maradona stanowił, zarówno w skali lokalnej, jak i międzynarodowej, niespotykane zjawisko, wręcz »dar boski«” (Radcliffe, Westwood 1996, s. 98).

Postać Maradony potwierdza tezę, że w Argentynie, podobnie jak w Brazylii, futbol „generuje narodowych bohaterów od dołu”. Na poziomie popularnym ma tutaj miejsce „odzwierciedlenie procesu kształtowania narodu z jego horyzontalną integracją i symbolicznym posiadaniem bohaterów”. I nawet jeśli futbol „obiektywnie” funkcjonuje w interesie biznesu i korporacji to „procesy identyfikacji nie są zakłócone, bowiem jest on konstruowany jako forma kultury popularnej, która jest postrzegana jako królestwo kreatywności i wolności” (Radcliffe, Westwood 1996). I jak dalej ujmują to Radcliffe i Westwood „jest to częściowo fikcją, jednakże istnienie tej fikcji jest konieczne jeśli futbol ma uosabiać naród i jego przeznaczenie” (Radcliffe, Westwood 1996, s. 98).

Literatura

- Alabarces P., Rodriguez M.G., (2000), *Football and Fatherland: The Crisis of National Representation in Argentinian Soccer*, [w:] *Football Cultures. Local Contents, Global Visions*, Finn G.P.T., Giulianotti R. (red.), London.
- Archetti E.P., (1996), *Playing Style and Masculine Virtues in Argentine Football*, [w:] *Machos, Mistresses, Madonnas: Contesting the Power of Latin American Gender Imagery*, Melhuus M., Stølen K.A., London.
- Archetti E.P., (1997), *Multiple Masculinities. The Worlds of Tango and Football in Argentina*, [w:] *Sex and Sexuality in Latin America*, Balderston D., Guy D.J., New York.

- Archetti E.P., (1998), *The Potrero and the Pibe: Territory and Belonging in the Mythical Account of Argentinean Football*, [w:] *Locality and Belonging*, Lovell N. (red.), London.
- Archetti E.P., (1999), *Masculinities. Football, Polo and Tango in Argentina*, Oxford.
- Archetti E.P., (2001), *The Spectacle of Heroic Life. The Case of Diego Maradona*, [w:] *Sport Stars. The Cultural Politics of Sporting Celebrity*, Andrews D., Jackson S. (red.), London.
- Archetti E.P., (2014), *The Spectacle of Identities: Football in Latin America*, [w:] *Contemporary Latin Cultural Studies*, Hart S., Young R. (red.), Abingdon.
- Duce V., Crolley L., (2001), *Fútbol, Politicians and the People: Populism and Politics in Argentina*, „International Journal of the History of Sport”, Vol. 18, nr 3.
- Goksøyr M., (2010), *Nationalism*, [w:] *Routledge Companion to Sports History*, Pope S.W., Nauright J. (red.), Abingdon.
- McDermid K., (2010), *The Hand of God, and Other Soccer Miracles?*, [w:] *Beautiful Thoughts on the Beautiful Game*, Richards T., Torres C.R. (red.), Chicago.
- Melosik Z., (2006), *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, Kraków.
- Melosik Z., (2016), *Piłka nożna, mulatyzm i tożsamość narodowa w Brazylii*, „Studia Edukacyjne”, t. 38.
- Pardiso E., (2009), *The Social, Political, and Economic Causes of Violence in Argentine Soccer*, „Nexus: The Canadian Student Journal of Anthropology”, Vol. 21.
- Parrish C.T., Nauright J., (2013), *Fútbol Cantitos: negotiating masculinity in Argentina*, „Soccer and Society”, Vol. 14, nr 1.
- Radcliffe S., Westwood S., (1996), *Remaking the Nation. Place, Identity and Politics in Latin America*, London.
- Sibaja R., Parrish C., (2014), *Pibes, Cracks and Caudillos: Argetina, the World Cup and Identity Politics*, „Soccer and Society”, Vol. 15, nr 5.

Źródła internetowe

- Addington C., (2015), *The Mythologization of Diego Maradona and Lionel Messi in Contemporary Argentina*, New York University, https://esferasnyu.files.wordpress.com/2015/05/catherine-addington_dios-y-los-diez.pdf (dostęp: 16.09.2016).
- Arkenbout F., (2016), *National Identity and National Branding in Argentina*, Leiden University, <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/35204/Thesis%20national%20identity%20and%20nation%20branding%20of%20Argentina%20-%20Florine%20Arkenbout.pdf?sequence=1> (dostęp: 16.09.2016).
- Faisel A., *The Gambetta – more than just a trick*, 31 08 2010, [w:] Soccer Trick Dot Net, <http://www.soccer-tricks.net/2010/08/31/the-gambetta-not-just-a-dribbling-style/> (dostęp: 16.09.2016).
- Moore E.F., *Hand of God or God Knows?*, 23 V 2014, http://www.playthegame.org/uploads/media/Ezequiel_Moore_-_The_hand_of_God.pdf (dostęp: 16.09.2016).
- Richey J.W., (2007), *White Mestizaje. Soccer and the Construction of Argentine Racial Identity 1924-1930*, University of North Carolina, Chapel Hill 2007; <https://cdr.lib.unc.edu/inde-xablecontent/uuid:4eeabc42-318e-424c-9dd6-e2a1e969be7e> (dostęp: 16.09.2016).